Komes Alexander z Kecerovského Lipovca a Našíc a jeho potomkovia

Michal SALANCI

Šarišskí Abovci, hlavne ich Lipovecká a Našická vetva, ktorých sa nasledujúci príspevok týka, neboli (až na výnimky), spracovaní na podrobnejšej úrovni. Čiastkové informácie o členoch tohto rodu sa však môžeme dozvedieť z rôznych monografií a odborných štúdií, už od 19. storočia, až po dnes. Tento pomerne početný zoznam tu neuvádzame, aj z dôvodu, že žiadna z prác si nekládla za primárny cieľ dejiny tohto rodu ako celku. Spomínané práce sú uvedené v našej diplomovej práci a dvoch štúdiách, v ktorých sme sa venovali pôvodu a najstarším dejinám rodu Kecer v Šariši, (Salanci, 2007, 2008, 2009). Ide o prvé práce mapujúce Šarišských Abovcov ako takých. Predkladaná štúdia, je len pokračovaním výskumu v týchto prácach, keďže práve od predkov rodu Kecer, pochádzajú aj potomkovia šľachticov, z nasledujúceho príspevku. Nemôžme ale opomenúť pre nás neoceniteľné a doposiaľ neprekonané práce V. Šmilauera, (Šmilauer, 1932), B. Varsika, (Varsik, 1964, 1977) a F. Uličného, (Uličný, 1970, 1990, 2001), z ktorých sme sa mohli odraziť a oprieť svoj výskum.

Komes Alexander z Kecerovského Lipovca a Našíc, bol príslušníkom rozvetvenej rodiny Abovcov, z ktorých sa príslušníci jednej z vetiev usadili roku 1229 v dnešnom Kecerovskom Lipovci, na vtedajšom panstve Lipovec. O ich pôvode sme sa už zmieňovali v našej diplomovej práci a spomínaných štúdiách[1], preto sa ním nebudeme ďalej zaoberať, no predstavíme si stručné dejiny tejto vetvy, ktorej dejiny sa začali písať, keď Alexandrov otec, magister Demeter, od princa Kolomana, roku 1229 kúpil za 1000 mariek rozsiahle panstvo *(praedium)* Lipovec *(Lipoue, Lipow)*, (Salanci, 2007, s. 18 – 19). O rozsiahlosti tohto panstva sa môžeme len domnievať, keďže neobsahuje metáciu, ale o jeho veľkosti nám už napovedá samotný názov *praedium*[2] a aj pomerne vysoká kúpna cena. O skutočnej veľkosti sa dozvedáme až neskôr, keď si Demeterovi potomkovia toto panstvo rozdelili.

Listinu naostatok v tom istom roku konfirmoval aj kráľ Ondrej II. (Marsina, 1971, s. 252, č. 353), (Uličný, 1990, s. 127) a neskôr aj Kolomanov brat, neskorší kráľ Belo (IV.), lis-

[1] Salanci, 2007, 2008, 2009

[2] Označenie praedium pre prvú polovicu 13. stor vyjadruje panstvo a to často aj rozsiahlych rozmerov, ako sa napr. označujú v tom čase praedium aj veľké kráľovské majetky ako Turna a Šariš. Varsik, 1977 s. 112; Uličný, 1970, s. 18

tinou Záhrebského prepošstva, kde sa Magister Demeter uvádza ako syn Syksta, (Salanci, 2007 s. 19)

Roku 1234, pri ďalšej donácii, ktorú získal od kráľa za pomoc pri jednej z vojenských výprav do Haliče, sa dozvedáme, že magister Demeter, bol príslušníkom šľachtického rodu Aba *(de genere Aba)*, a že od detstva bol v službách princa Kolomana, a bol jeho stolníkom *(dapifer)*, (Wertner 1891, s. 1), (Varsik, 1964, s. 92, 127), (Salanci, 2007, s. 20). V listine sa ďalej spomínajú Demeterovi bratia, Mikuláš (*Mykola*), Ladislav, ktorí na tejto výprave padli a Aba. Tak získal Demeter pre svojich dedičov majetky Biharskom komitáte zeme Salan (Zsadány), Warassuklou (neznámej polohy) a Hassay (Körösnagyharsány) a vo vtedajšom k komitáte Novi Castri Peel (Pély), štvrtá čiastku zeme Patha (Pata) a zem Byna de Zurduk (Hernádszurdok), (Salanci, 2007, s. 20 – 23)

Listina sa nezachovala, poznáme ju len z konfirmácie Bela IV. z 26. 11. 1242 (Wenzel, 1869, č. 90, s. 136 – 137), kde editor listinu chybne datuje rokom 1243. Toto chybné datovanie prebrali aj niektorí autori, napr. (Pauler, 1893, s. 764), či (Györffy, 1966, s. 149). Na to poukázal až R. Marsina, (Marsina, 1987, č. 229, s. 159). Listinu publikoval aj G. Fejér, ten sa však odvoláva na transumpt Bela IV. z roku 26. 11. 1263, (Fejér IV/3, 1829, s. 132 – 133). Aj tu editor listinu chybne datuje 1262. Z datovacej formulky listiny však jasne vyplýva, že správne datovanie je 26. 11. 1263. [3]

O 7 rokov neskôr, ďalšou donáciou, teraz vydanou vojvodom Kolomanom, získal magister Demeter pre seba a svojich potomkov 8. 2. 1240 zem *Neccha* (Našice) v Chorvátsku. Z listiny sa okrem iného ďalej dozvedáme, že magister Demeter bol aj učiteľom, resp. vychovávateľom *(didascalus et magister)* mladého Kolomana a po prvý krát sa tu stretávame s jeho funkciou, o ktorej sme doteraz nevedeli – *Comes Budrugiensis*, teda župan Bodrockého komitátu. Ďalej zisťujeme, že zem Našice pred rokom 1240 patrila istému bánovi Ďulovi *(Iula, Gula, Gyula)*, ktorému pre jeho nevernosť bola odobratá a Koloman ju (s dovolením brata, panovníka Bela IV.) daroval Demeterovi, (Salanci, 2007, s. 23 – 25).

Po získaní majetku Našice, sa táto vetva rodu Aba, niekedy označuje aj ako Lipovecko – Našická, alebo len Našická. No v listinách sa v priebehu 13. storočia ešte nestretávame s predikátom z Našíc, resp. Našický. Predikát z Našíc, resp. Našická, či Lipovecko – Našická vetva používajú hlavne maďarskí autori. Tak napr. A. Pór hovorí o Demeterovi z Lipovca a Našíc a rovnako aj jeho syna Alexandra označuje predikátom z Lipovca a Našíc (Lipóczi – Nekcsei), (Pór, 1889) ďalej M. Wertner uvádza Demetera ako z Našíc a Lipovca (Nekcsei – Lipóczi),

[3] *... Datum ... anno Domini ... MCCLXIII. Sexto Kal. Decembris.*

(Wertner, 1908), aj G. Hatos uvádza Demeterovho syna s predikátom z Lipovca (Lipóczi), (Hatos, 1870, s. 371 - 387).

Pri doterajších donáciách, sme sa stretli aj s jednou falošnou listinou Bela IV., datovanou k 26. 11. 1246, ktorá sa však zachovala len z odpisu listiny prepošstva v Päťkostolí, z 13. 04. 1409, (Marsina, 1987, s. 153, č. 512), (Smičiklas, 1906, s. 305 – 308, č. 270), (Kukuljević, 1896, s. 153, č. 512), (Fejér IV/1, 1829, s. 417 – 421), (Wertner, 1891, s. 2).

Najprv sa spomína samotný magister Demeter a jeho údajné hrdinské činy na križiackej výprave s kráľom Ondrejom II., potom zasa hrdinské činy jeho syna, komesa Alexandra v boji proti Mongolom roku 1241, (Salanci, 2007, s. 28 – 31) a jeho verné služby samotnému Belovi. Za tieto skutky, mal komes Alexander dostať zem zvanú *Adrian*, ktorú panovník vyňal spod hradu *Valko* a zem *Csatar*, vyňatú spod hradu *Budulog*. Obidva majetky sa nachádzajú v Baraňskom komitáte *(comitatus de Baranya)*. Z listiny sa ďalej dozvedáme, že spomínaná zem *Csatar* sa nachádza blízko miesta, nazývaného Vörösmarth a je v jeho susedstve. Okrem toho, mu panovník dáva aj podiel z mýta, vybraného v dedine *Csatar*, (Salanci, 2007, s. 28 – 31).

Niektorí editori napr. G. Fejér (Fejér IV/1, 1829, s. 417 – 421), I. Kukuljević (Kukuljević, 1896, s. 153, č. 512), ani T. Smičiklas (Smičiklas, 1906, s. 305 – 308, č. 270) túto listinu nepovažujú za falošnú. Na jej falošnosť upozornil až Gy. Pauler, kde uvádza že magister Demeter, ktorý sa s panovníkom Ondrejom II. zúčastnil na križiackej výprave roku 1217, nebol náš Demeter z Lipoveckej vetvy rodu Aba, lež iný, z rodu Čák (falšovateľ teda vzal známeho a historicky doložiteľného Demetera, stotožnil ho s Demeterom z rodu Aba a prisúdil mu vymyslené hrdinské činy) a je nanajvýš čudné, že sa to nesponíma v listinách z roku 1234, 1240, alebo 1242. Falšovateľ mal pred sebou pravdepodobne listinu z roku 1242, čo vidíme podľa zoznamu svedkov, avšak niektorí z nich už v roku 1246 neboli vo svojich funkciách, alebo boli mŕtvi. Rovnako aj Alexandrove činy v bojoch proti Mongolom sú nedôveryhodné a neoveriteľné, (Pauler, 1893, s. 763 – 764). S jeho názormi sa **stotožňujú a a**ko falošnú ju ďalej uvádzajú aj J. Karácsonyi (Karácsonyi 1903, s. 18 – 19) a R. Marsina (Marsina, 1987, s. 159, č. 229).

Významné postavenie magistra Demetera v rámci Uhorskej politiky je však nespochybniteľné. Svedčí o tom napr. aj fakt, že keď panovník Belo IV. riešil roku 1248 spor medzi Štefanom, synom Rodusa a Johanom, jeho synovcom na jednej strane a komesom Michalom, bratom komesa Buzada, na strane druhej, ohľadom majetku zvaného *Budawelge*, „ktorý od

nepamäti patril rodine Štefana a Johana“, panovník sa v tejto veci rozhodol na aj základe rady komesa Demetera, čo stvrdil listinou z 13. 10. 1248.[4]

Komes Alexander, sa ako držiteľ Našíc spomína aj v roku 1251, (Varsik, 1977, s. 112).

Ďalší dvaja synovia magistra Demetera, Alexandrovi bratia, Peter a Demeter, sa po prvýkrát spomínajú v listine kapituly z Báscu vydanej roku 1263, kde sa bratia Alexander, Demeter a Peter škriepia o dedinu Našice. Nedá sa s určitosťou zistiť, prečo vlastne tento spor vznikol. Isté však je, že Peter sa ho snažil rozumne ukončiť, a to tak, že sa zaviazal, že ani on, ani jeho synovia, vnuci a potomkovia, nebudú podnecovať spory o majetku Našice proti Alexandrovi ani Demeterovi a ich dedičom. Ak by to vraj porušili, majú zaplatiť pokutu 150 hrivien striebra.[5]

Majetok Našice sa potom spomína ešte raz, a to roku 1281, v rukách ich brata Demetera, (Varsik, 1977, s. 112).

Po niekoľko nasledujúcich rokov nemáme správy a potomkoch magistra Demetera, až z roku 1271 sa nám dochovala listina, v ktorej panovník Štefan V., priznáva a potvrdzuje Alexandrovi a Demeterovi majetky za riekou Dráva. Z listiny sa ďalej dozvedáme, že tieto majetky dostali už predtým, pravdepodobne od Bela IV. a teraz im ich Štefan V. priznáva, keďže listiny sa nedochovali, (Salanci, 2007, s. 32 – 33). Z listiny sa však nedozvedáme o aké majetky za riekou Drávou ide. To sa dozvedáme až neskôr, keď si synovia Alexandra a synovia Petra tieto majetky roku 1299, rozdelili.

Roku 1282 dochádza v rodine k veľmi významnej udalosti, a to prvé delenie panstva Lipovec. Svedectvo o tejto udalosti nám podáva listiny vydaná Ostrihomskou kapitulou. Panstvo si rozdelili medzi sebou synovia komesa Alexandra, a to menovite: Demeter, Alexander, magister Ladislav – titulárny prepošt, Mikuláš na jednej strane a synovia Petra, druhého Demeterovho syna, menovite: Lukáš (Lukáč), Peter, Demeter, Štefan a Ladislav.

Listina obsahuje aj metáciu tohto majetku, teda môžeme vidieť aká bola približná rozloha panstva Lipovec, o ktorom sme sa z roku 1229 nedozvedeli takmer nič. Týmto delením, sa

---

[4] *.. considerantes, quod per instrumenta Demetrij Comitis de genere Aba et Capituli Zagrabiensis nobis plenius constitit, ipsos ab antiquo dictam terram possedisse...* Wenzel, 1869, č. 177, s. 253 – 254; Smičiklas, 1906, č. 326, s. 367 – 368; Kukuljević, 1896, s. 167, č. 564

[5] *... volens idem Petrus ... obliguavit ... quandocunque idem Petrus, vel filii siu, nec non etiam nepotes, vel successores ipsorum materiam litis de ipsa possessione Nehche vocata contra ipsos Alexandrum et Demetrium fratres suos, vel ipsorum successores suscitarent, extunc ante ingressum litis iudicio centum et quinquaginta marcarum, plene computatarum in argento, vel denariis persilutarum parti aduerse, subiacerent...* Fejér IV/3, 1829, s. 177 – 179

východná časť majetku, spolu s kostolom, rezidenciou a hradom dostala do rúk synov komesa Alexandra a západná časť zas synom komesa Petra.

Keďže synovia Alexandra dostali vonkajšiu a menej zaľudnenú časť, synovia Petra dobrovoľne odstúpili polia vo Veľkom lese (tom ktorý im mal byť podľa listiny spoločný). Boli to dnešné dediny Čemerné (*Chemerna*), Čaklov (*Chaklomezeu*), neznáma dedina *Nadmezeu*, Soľ (*Soumezeu*), *Vezueres* a Sokolová skala (*Solumka*), ktorá leží pod vrchom Oblík pri potoku Bystré (*Bistra*), (Salanci, 2007, s. 34 – 35).

Ako sme si mohli všimnúť, v listine sa po prvýkrát spomína, kostol, rezidencia a hrad. Kostol bol podľa F. Uličného postavený v polovici 13. stor., v dnešnom Kecerovskom Lipovci. Dovtedy obyvateľom tejto oblasti slúžil spoločný, desiatkový kostol, vystavaný z iniciatívy kráľa, v priebehu 11. – 12. stor. a mal stáť v dnešných Kecerovských Kostoľanoch, (Uličný, 1990, s. 126 – 128). Vyvracia tým staršiu domnienku B. Varsika, ktorý oba kostoly stotožňuje, resp. uvádza, že kostol z našej listiny bol postavený pred rokom 1282 v Kecerovských Kostoľanoch, (Varsik, 1977, s. 113). Táto problematika si však okrem hlbšieho pramenného výskumu žiada aj výskum archeologický.

Spomínaný hrad bol založený v 13. storočí, v roku 1282 ešte pravdepodobne nebol dohotovený. Nachádza sa na skale medzi dnešnými dedinami Kecerovský Lipovec a Mudrovce. Bol vybudovaný na pozdĺžnej skalnej ostrožine zvanej Hrad, alebo Varhoška a jeho vlastníci mu dali maďarský názov Elusku, t. j. Éleskö (ostrá skala). Hrad však má svoje pomenovanie podľa dediny a panstva Lipovec. Spomínaná rezidencia, ktorú obývali obe línie spoločne a po delení pripadla synom Alexandra, sa pravdepodobne nachádzala v blízkosti tohto hradu. [6]

Po rozdelení majetku Lipoveckého panstva roku 1282 panovník Ondrej III. naostatok rozdelil aj ich majetky za riekou Drávou. Pri príležitosti toho vydáva kráľovská kancelária 28. 7. 1299 listinu, v ktorej im rozdeľuje majetky za riekou Drávou a opätovne prerozdeľuje Lipovecké panstvo. S majetkami za riekou Drávou sme sa už stretli, a to listinou vojvodu Kolomana z roku 1240 keď magister Demeter, syn Syxta dostal dedinu Našice, ďalej listinou Bela IV., z roku 1263, kde sa Peter aj v mene svojich potomkov zrieka nárokov na túto dedinu a napokon listinou Štefana V., z roku 1271, kde Alexandrovi a Demeterovi synom magistra Demetera, priznáva majetky za riekou Drávou. Je zaujímavé teda, že synovia Petra sa zúčastňujú na tomto delení, keďže Peter sa roku 1263 zriekol nárokov na dedinu Našice a nie je

[6] Fialová, 1966; Slivka – Vallašek, 1991, s. 166. Samotné pomenovanie hradu, *Elusk*w, resp. Éleskö sa však po prvýkrát spomína až v listine z roku 1311, ktorá bude rozobratá nižšie. K hradu pozri aj Slivka, 1979, s. 122; Súpis, 1968, s. 18

roku 1271 spomínaný spolu s bratmi, keď predstúpili pred panovníka Štefana V., keď im ten potvrdil majetky za Drávou (ktoré predtým museli byť darované Belom IV., po roku 1240, keďže z listiny je zrejmé že nešlo len o jednu dedinu, teda Našice). Je teda jasné, že jedinými dedičmi Našíc, a aj ostatných statkov za Drávou sú synovia nášho komesa Alexandra. Ako vidíme, napriek Petrovmu prísľubu z roku 1263, si jeho synovia na tieto majetky nárokovali, a ako sa ukáže neskôr, aj ich dostali, nie síce Našice, ale iné majetky za riekou Drávou, pokutu nezaplatili, ba dokonca v listine o nej nie je ani zmienka. Panovník pravdepodobne nechcel vyostrovať už aj tak dosť napäté vzťahy medzi bratrancami a priznal synom Petra podiel na týchto majetkoch.

Panovník teda v tejto listine rieši spor, ktorého iniciátormi sú synovia komesa Petra, menovite Lukáš, Peter, Demeter, Štefan a Ladislav, ktorí „dotiahli" synov Alexandra, menovite Magistra Ladislava titulárneho prepošta a vicekancelára, magistrov Demetera, Mikuláša a Alexandra pred panovníka. V listine sa už spomínajú menovite majetky za riekou Drávou a to Našice *(Nekche)*, a neznáme dediny *Pagraach*, *Radauan* a *Scentmihal*.

Z listiny vidíme, že synovia komesa Alexandra argumentujú, že oni sú jedinými dedičmi majetkov za riekou Drávou a že synovia komesa Petra nemajú nárok na polovicu ich majetku, na čo predložili panovníkovi aj listiny Bela (IV.) a Štefana (V.) Nedá sa s určitosťou povedať, konkrétne o ktoré listiny išlo, možno o listiny z roku 1263 od Bela IV. a z roku 1271 od Štefana V., no nie je však vylúčené, že predložili aj iné, nám dnes už neznáme donačné listiny.

Tieto skutočnosti vzal panovník do úvahy, a dokonca im aj dal za pravdu, no nakoniec rozhodol, že synovia Komesa Alexandra majú prenechať majetky *Rodoan* a *Scentmyhal* synom komesa Petra, a im mali pripadnúť majetky Našice a *Pagraach*.

Pri tejto príležitosti dáva panovník zapísať aj rozdelenie ich majetku Lipovca, no už ho prerozdeľuje inak ako to bolo roku 1282. Synom Alexandra mala pripadnúť južná časť s hradom s názvom *Elusku* a zemami popri rieke Topli *(fluuium Toph)* a severnú časť zas synom Petrovým, ich dedičom a potomkom na veky do užívania.

Zo spomínanej listiny ďalej zisťujeme, komu je zasvätený kostol, o ktorom sme doteraz nevedeli nič, keď v metácii stojí, že cesta smeruje ku kostolu sv. Ladislava kráľa.[7]

Panovník medzi potomkov komesa Alexandra a komesa Petra rozdeľuje aj ostatné majetky, a to tak, že majetky, Hernádszurdok *(Zurdukbenye)* a pre nás neznáme dediny *Chabamezey*, *Werustou*, *Kompoulth*, *Fonchol* a *Pata* majú pripadnúť synom komesa Alexandra, a majetky *Zeekwdwor*, *Wasyan*, *Arkychalan* a iné, ktoré ležia medzi riekami *Feyrkyrus* a *Morus*

[7] *...meta... uenit ad ecclesiam Sancti Regis Ladizlai...* Wenzel, 1873, č. 213, s. 329 – 332

majú dostať synovia a dedičia komesa Petra, (Salanci, 2007, s. 36 – 42). Rovnako, ani poloha týchto majetkov nám nie je známa.

Listinu si obe strany v tom istom roku nechávajú potvrdiť aj Budínskou kapitulou. (Wenzel, 1873, s. 344 – 345, č. 225).

Roku 1300 sa rieši dlhotrvajúci spor medzi magistrami Demeterom, Alexandrom a Mikulášom, synmi nášho komesa Alexandra na jednej strane a Omodejom a Ondrejom, synmi Čepana *(Chepan)* z Hernádvecse (*Weyche*)[8]. Spor sa týkal zeme Hernádszurdok. Svedectvo o tomto spore nám dáva listina kráľovského podsudcu Štefana, vydaná 14. 5. 1300. Dozvedáme sa z nej že synovia Čepana, mali neoprávnene obsadiť túto zem, ktorá patrila synom komesa Alexandra. Jedni, aj druhí tvrdili, že majú listiny, ktoré potvrdzujú ich vlastnícke právo. Na to ich podsudca vyzval, aby tieto listiny predložili. Mali tak urobiť do 8. 5. tohože roku. Synovia komesa Alexandra predložili listinu Ondreja II., z roku 1234, ktorou ich dedovi magistrovi Demeterovi panovník dáva zem Hernádszurdok (*Byna de Zurduk)*, a jej konfirmáciu od Bela IV. z 26. 11. 1242[9]. Synovia Čepana zas predložili listinu Štefana V., kde im panovník (z nám neznámych dôvodov) daruje polovicu tohto majetku[10], ktorý však patril potomkom Demetera a spolu s touto listinou predložili aj jej konfirmáciu od Ondreja III.[11] Na to synovia komesa Alexandra predložili listinu, kde ich otec, komes Alexander 27. 5. 1280[12] protestuje pred Budínskou kapitulou proti násilnému zabratiu jeho majetku v týchto nepokojných časoch.

Podsudca Štefan vzal všetky listiny do úvahy a nakoniec rozhodol, že synovia komesa Alexandra, majú prenechať Čepanovým synom jednu tretinu tejto zeme a sami si ponechajú dve tretiny, (Salanci, 2007, s. 43 – 45).

Spor sa definitívne končí, keď Ostrihomská kapitula vydáva 13. 7. 1300, na základe predchádzajúcej listiny, ďalšiu listinu v tejto veci, ktorá už presne vymedzuje hranicu rozdelenej zeme Hernádszurdok. Hranica smeruje z východu na západ a rozdeľuje zem Hernád-

---

[8] Táto dedina sa spomína roku 1234 pri darovaní zeme Hernádszurdok Demeterovi, synovi Syxta z rodu Aba Ondrejom II. Konkrétne pri metácii tejto zeme sa spomína aj dedina Hernádvecse, ktorá vtedy patrila kráľovnej ... *meta ... est commetanea terre populorum Regine de villa Weytha...* Wenzel, 1869, s. 545 – 549, č. 345; Marsina, 1971, s. 317, č. 435; Fejér III/2, 1829, s. 405 – 407

[9] Fejér IV/3, 1829, s. 132 – 133; Wenzel, 1869, č. 90, s. 136 – 137; Marsina, 1987, č. 229, s. 159

[10] Listina sa nenachádza ani v jednej vyššie spomenutej edícii, a možno predpokladať že sa nezachovala. Musela byť však vydaná pred rokom 1272, čo je posledný rok vlády Štefana V. O existencii takejto listiny sa dozvedáme až z tejto listiny.

[11] Ani táto konfirmácia sa nám pravdepodobne nezachovala, a o jej existencii sa tak isto dozvedáme z tejto listiny

[12] Rovnako je to aj s touto listinou.

szurdok na severnú a južnú časť. Môžeme predpokladať, že synovia Čepana dostali časť južnú, ktorá susedí s ich majetkom Hernádvecse, (Salanci, 2007, s. 46)

Dva dni na to, teda 15. 7. 1300, túto listinu potvrdzuje aj samotný podsudca Štefan, vydavateľ prvej listiny v tejto veci, zo 14. 5. 1300, (Wenzel, 1873, s. 381, č. 153).

Magister Alexander, syn nášho komesa Alexandra, rovnako ako jeho starý otec Demeter, stál vždy verne po boku kráľa. Magister Alexander, sa stal jedným z najvernejších podporovateľov Karola Róberta, ktorý sám listinou datovanou 4. 9. 1310 priznáva, že už od svojho prvého príchodu do Uhorska, sa Alexander verne postavil na jeho stranu a pomáhal mu aj v boji proti českému kráľovi, a nemeckému vojvodovi Otovi, za čo mu daruje časť majetku Našice, ktorá dovtedy patrila Templárom[13]. Z konkrétnej listiny ešte nevieme s určitosťou povedať, ktorá časť z majetku Našice to bola (to sa dozvedáme až neskôr, roku 1312), ani kedy ju Templári dostali. Templárski rytieri však v Uhorsku, ako aj inde vo svete upadli do nemilosti a majetky im boli konfiškované. Napokon aj v samotnej listine sa spomína že „poškvrnili svätú rímsku cirkev". Spomeňme ešte, že samotný majetok Našice dostal Alexandrov starý otec Demeter, roku 1240 od Bela IV. a ich otec komes Alexander roku 1282 delením, z ktorého časť už pravdepodobne v čase darovania, patrila Templárom.

Roku 1311 došlo k opätovnému a už definitívnemu prerozdeleniu majetkov, jednak za riekou Drávou v Slavónsku, jednak majetkov na Lipoveckom panstve, ale aj mimo neho. Pri tejto príležitosti vydáva kapitula v Požege listinu. Delenie bolo totožné s delením z 28. 7. 1299. Rozdiel je len v tom, že synovia komesa Alexandra však uznali že dostali lepšiu časť ako synovia komesa Petra a dohodli sa že to ostane tak ako to je (teda zhodne s delením z roku 1299) no zaplatia synom komesa Petra 1300 mariek čistého striebra, 10 kusov kusov látky zvanej Ypri, resp. iperského súkna a 5 koní v hodnote 60 mariek, (Salanci, 2007, s. 47 – 49).

Samotní synovia komesa Petra, pravdepodobne neboli spokojní ani po definitívnom rozdelení všetkých statkov rodu. Len tak si možno vysvetliť, prečo Peter a Lukáš násilím zabrali hrad Lipovec, ktorý pripadol magistrovi Alexandrovi a jeho bratom, teda synom nášho komesa Alexandra. Dozvedáme sa o tom z listiny, ktorú panovník Karol Róbert vydal 9. 5. 1312, pod hradom Šariš (*sub castro Sarus*), keď Lukáš a Peter, násilím zabrali hrad Lipovec, patriaci ich bratrancovi Alexandrovi (po prvý krát v listine uvádzaný s predikátom z Lipovca

[13] *... que nobis a primo introitu nostro in regnum* hungarie *... foitque partem nostram inmutabiliter contra omnes et specialiter contra filium Regis Boemie ... que nobis contra ducem Otthonem inpendit... terram seu possesionem Cruciferorum Tepmli, Nekcha noncupatam oliim per Iula banum precessorem ipsius magistri Alexandri excisam et ipsis cruciferis datam ... eidem magistro Alexandro ... dedimus, donavimus et contulimus...* Nagy, 1878, s. 210 – 212, č. 192; Sedlák, 1980, s. 347, č. 806; Smičiklas, 1910, s. 263 – 265, č. 221

– *de Lypolch*) a tým mu spôsobili škodu 500 mariek. Preto palatín Kopaz *(Kopoz)*, zvolal generálnu kongregáciu ku Košiciam a predvolal na ňu bratov aby tento čin vysvetlil. Lenže Lukáš ani Peter sa na túto kongregáciu nedostavili a ani nikoho neposlali vo svojom mene. Na druhú generálnu kongregáciu, tentoraz pod hradom Šariš sa rovnako nedostavili, a to ani na výzvu kráľovského posla a iných krajinských hodnostárov. Rovnako ako na predchádzajúcu kongregáciu, ani na túto nevyslali za seba žiadneho vyslanca k podaniu vysvetlenia. Magister Alexander na nich pod hradom Šariš čakal 8 dní, (Salanci, 2007, 52 – 53).

Preto, čo spravili a preto, že sa nedostavili k podaniu vysvetlenia, ani nikoho neposlali vo svojom mene, a na základe toho, že ich čin dosvedčili všetci ľudia z „provincie", panovník ich odsudzuje na stratu majetkov, ktoré im touto listinou odníma, (Salanci, 2007, s. 53).

Ako však správne uvádza B. Varsik, synovia Petra si však svoju časť majetku Lipovec udržali a držia ju aj celé 14. storočie, ako uvidíme nižšie, (Varsik, 1977, s. 116 – 117).

Magister Alexander sa u kráľa zaiste sťažoval na túto neprávosť a tak kráľ medzi 11. 6. – 16. 7. 1312 vydáva v Blatnom Potoku (dnes Sárospatak v Maďarsku) dve, pre nás dôležité listiny. Prvou magistrovi Alexandrovi zhodne s listinou zo 4. 9. 1310, opäť spomína jeho hrdinské činy a priznáva časť majetku Našice, ktorá predtým patrila Templárom, no teraz sa už dozvedáme aj meno tohto majetku (dediny) a to Svätý Martin.[14] Druhou listinou, opätovne potvrdzuje delenie statkov, zhodne s listinou z roku 1311, (Nagy, 1878, s. 280, č. 256), (Sedlák, 1980, s. 430 – 431, č. 1005). Napriek tejto listine, potvrdzujúcej delenie, a teda faktu, že hrad Lipovec, okrem iných statkov, mal pripadnúť magistrovi Alexandrovi a jeho bratom, im ho bratranci nevrátili.

Takto sa mal definitívne prerozdeliť majetok oboch línií rodu a keďže tretí z bratov – Demeter nemal mužského potomka, resp. žiaden sa v listinách nespomína, a on sám sa spomína naposledy pri delení roku 1311, potom už o ňom nemáme žiadne správy. Môžeme sa teda domnievať, že zomrel niekedy medzi rokmi 1311 - 1312. Obe vetvy rodu, teda synovia komesa Alexandra a komesa Petra žili samostatne na svojich panstvách, aj keď medzi sebou mali spory a konflikty, ako sa ukáže nižšie.

Odteraz sa už nebudeme zaoberať líniou komesa Petra, z ktorej vetvy vzišiel známy šarišský rod Kecer, ktorý sme už rozoberali v iných prácach,[15] ale len línou komesa Alexandra, ktorú sme v spomenutých prácach spomenuli len okrajovo, keďže obe vetvy si ďalej žili sa-

[14] *... super possesione Cruciferorum milicie templi Scent Martun vocata de Nechke ... magistro Alexandro ... confirmamus* ... Nagy, 1878, s. 276 – 280, č. 255; Smičiklas, 1910, s. 325 – 329, č. 269; Sedlák, 1980, s. 430, č. 1004

[15] Pozri pozn. 1

mostatne. Na líniu Petra sa pozrieme, len ak to bude nevyhnutné pre zachovanie kontextu práce.

Aj v týchto nepokojných časoch roku 1312, stál magister Alexander, po boku panovníka a vyznamenal sa vo vojnách a bojoch ako hrdina. Svedectvo o tom nám podáva listina Karola Róberta z 10. 8. 1312, a jej konfirmácie zo 6. 10. 1312, vydanej kráľovskou kanceláriou.

Z nich sa opäť dozvedáme, že magister Alexander, syn komesa Alexandra z Lipovca, bojoval proti českému kráľovi, ktorý ho nedokázal dostať na svoju stranu ani peniazmi, ani pod hrozbou uväznenia, či spustošenia jeho majetkov, ďalej v bitke pri Košiciach, proti Matúšovi (Čákovi) z Trenčína a synom Omodeja, ktorých vojská viedol Demeter, syn Mikuláša. (V dnešnej historiografii túto udalosť poznáme ako bitku pri Rozhanovciach), (Salanci, 2007, s. 55)

Za tieto činy mu panovník daruje čiastku zeme Medzianky *(Medies)*, pri dnešných Hanušovciach nad Topľou, ktorú vyňal zo svojho kráľovského majetku Šariš *(predium Saros)* a ktorá susedí s jeho majetkom Lipovcom, (Salanci, 2007, s. 55 - 56).

Posilnený takouto kráľovou priazňou, určite žiadal panovníka o prinavrátenie svojho hradu Lipovca z rúk svojich bratrancov Lukáša a Petra. Tak im panovník, listinou z 11. 1. 1314, nariaďuje vrátiť ho späť magistrovi Alexandrovi, (Salanci, 2007, s. 56).

Vidíme teda, že neuposlúchli kráľovu výzvu spred dvoch rokov, ba neodradila ich ani strata majetku a tento hrad držia aj na počiatku roku 1314. Taktiež nemáme žiadne informácie že by sa zúčastnili na bojoch medzi kráľom a nevernými šľachticmi, čo pre nich mohol byť veľmi dobrý dôvod na opätovné získanie kráľovskej priazne a prípadne aj na prinavrátenie zhabaných majetkov.

Zo spomínanej listiny sa ďalej dozvedáme, že menovaní Lukáš a Peter, aj napriek častým prosbám nevrátili hrad Lipovec *(Lypolch)* - po prvý krát sa hrad spomína pod týmto menom, ale ho užívali a považovali za svoj. Rovnako sa nedostavili pred 3 generálne kongregácie ani na prosby magistra Alexandra, samotného panovníka, Ostrihomského biskupa a prelátov kráľovstva, aby hrad Lipovec vrátili jeho zákonitému vlastníkovi tak neučinili, (Salanci, 2007, s. 56 – 57).

Po prvom kráľovskom nariadení pre synov komesa Petra z 9. 5. 1312, a po ich neuposlúchnutí, sa to magister Alexander zaiste snažil s bratrancami rozumne vyriešiť. A tak sa z našej listiny sa ďalej dozvedáme, že teraz panovník ruší všetky zmluvy, záväzky, prísľuby a dohody, ktoré uzavrel magister Alexander s bratrancami Lukášom a Petrom, ohľadom rozdelenia majetku, prípadne jeho odkúpením, pre dobro prinavrátenia hradu. Je zaujímavé, že ako držiteľ hradu sa uvádza už len magister Alexander, (Salanci, 2007, s. 57). Totiž jeho dvaja

bratia, magister Ladislav, vicekancelár a titulárny prepošt a magister Mikuláš, sa už po roku 1311 neuvádzajú, a môžeme sa domnievať, že zomreli medzi rokmi 1311 – májom 1312.

Ich ďalší brat, magister Demeter zastával rovnako ako jeho predkovia istú politickú funkciu a využíval tento vplyv vo svoj prospech. V rokoch 1322 – 1335 zastával funkciu taverníka, resp. župana Bachienského a Trenčianského komitátu.[16]

Magister Demeter sa uvádza v listine Karola Róberta z roku 1326 ako držiteľ hradu Lipovec, môžeme sa teda domnievať, že magister Alexander, jeho brat zomrel pred týmto rokom. Vidíme teda, že po roku 1326 zostal zo 4 synov nášho komesa Alexandra na žive len magister Demeter. Z listiny je ďalej zrejmé, že Demeter mal na hrade kastelána Jána,[17] pretože bolo prirodzené, že jeho povinnosti ako taverníka mu nedovoľovali zdržiavať sa stále na hrade Lipovec. V ďalšej listine vydanej v tom istom roku, sa magister Alexander uvádza ako „blahej pamäti“, čo len umocňuje domnienku o jeho smrti.[18]

Jeho postavenie na panovníckom dvore mu určite pomohli aj roku 1332, keď pre dedinu Hanušovce nad Topľou (ktorej časť dostal jeho brat Alexander roku 1312 a ktorá susedí s ich majetkom Lipovec) vymohol mestské práva aké malo mesto Prešov, právo konať trh každú sobotu, čo bol základný ekonomický predpoklad ne neskoršiemu rastu mesta, ďalej povinnosť postarať sa o kráľov sprievod a zbavuje ich aj mýtnych poplatkov na mýtnici v Kapušanoch (dnes Kapušany pri Prešove).[19]

---

[16] S týmito jeho funkciami sa stretávame v nasledovných listinách: 8. 10. 1322, 4. 2. 1323, 20. 2. 1323, 2. 3. 1323, 29. 3. 1323, 21. 9. 1323, 31. 10. 1323, 6. 11. 1323, 27. 11. 1323, 29. 11. 1323, 10. 12. 1323, 15. 12. 1323, 19. 12. 1323, 31. 12. 1323, 18. 1. 1324, 20. 1. 1324, 21. 1. 1324, 8. 3. 1324, 13. 5. 1324, 19. 7. 1324, 19. 10. 1324, 27. 5. 1325, 14. 6. 1325, 17. 6. 1325, 4. 7. 1325, 14. 7. 1325, 24. 1. 1326, 1. 3. 1326, 25. 7. 1326, 8. 1. 1327, 28. 3. 1328, 23. 3. 1330, 29. 3. 1330, 14. 6. 1330, 14. 6. 1330, 9. 9. 1330, 31. 8. 1332, 2. 6. 1334, 19. 5. 1335, 6. 7. 1335. Pozri: Smičiklas, 1911 & 1912

[17] *... Iohanne Castellano Magistri Demetrii dicti de Lypolth, Magistri Tauernicorum Vestrorum...* Fejér VIII/3, 1832, s. 70 – 76 č. VII

[18] *...nobilis vir Demetrius filius Alexandri de Nechte, de genere Aba, Magister Thauarnicorum nostrorum, Comes Bachiensis et Trenchiniensis ... frater magistri Alexandri, bene memorie.* Fejér VIII/3, 1832, s. 66 – 70, č. VI; Smičiklas, 1911, s. 301 – 302, č. 248

[19] *... liber forum, quod in eadem villa singulis hedbomadis quolibet Sabbatho perpetue celebrati con cessimus...*, *... ipsam autem villam, Hanusfalva vocatam, sub libertate liberae ville nostrae Eperjes concessimus commorari, et sub perpetuo ipsius villae libertatis titulo gratulari. Volumus etiam er regiae Maiestatisedico universis Nobilibus et sub cuiusuis conditionis seu dignatis titulo possessionatis hominibus ... firmiter preacipimus per praesentes, quatenus iobagyones suos, habita licentia, iustogue terragio persoluta, ad praefatam villam causa commorandi ire permittant, saluis rebus et personis. Volumus etiam, vt nullum tributum, nullamque tributi*

Táto listina je pre nás dôležitá aj z iného hľadiska, a síce po prvý krát sa tu spomína Denk, synovec magistra Demetera, syn jeho nebohého brata Mikuláša. Panovník, mu v listine priznáva dedičské nároky, samozrejme spolu s magistrom Demeterom na Hanušovce a iné dediny v okolí potoka Topľa.[20]

K tejto listine je ešte potrebné dodať, že po roku 1312, zaiste na popud Abovcov, tu vybudovali usadlíci, na čele so šoltýsom Hanušom, dedinu podľa zákupného práva, teda dnešné Hanušovce nad Topľou. Bolo určite vo vlastnom záujme Abovcov, aby sa ich majetok kultivoval a rozvíjal. Spomínaný šoltýs Hanuš, zvaný Ogh, pochádzal z Prešova a šoltýsom bol ešte v roku 1333, (Uličný, 1965, s. 80, pozn. 88; 1990, s. 87), keď taverník Demeter, ako vydavateľ nasledujúcej listiny, vyzval spolu so svojim synovcom Denkom, Hanušovho brata Petra, aby doosídlil dedinu Hlinné *(Aghagyuspothoka)*, ktorá leží na rieke Topli a patrí pod hrad Lipovec, podobne ako už spomínanú dedinu Hanušovce. Väčšinu chotára totiž tvoril les, ktorý bolo potrebné skultivovať, premeniť na polia, aby mu tak sedliaci mohli platiť ročnú daň. Za to dostal Peter dedičné richtárstvo, vlastníctvo pozemkov v rozsahu dvoch celých sedliackych usadlostí, od ktorých neplatil daň, právo postaviť a vlastniť mlyn pri Topli a v dedine pivovar, každý šiesty denár z ročnej dane od sedliakov, právo súdiť obyvateľov dediny za priestupky, pričom vyrubené peňažné pokuty mali patriť jemu. Noví obyvatelia boli oslobodení po dobu 16 rokov od platenia ročnej dane a po uplynutí tejto doby, mali platiť dane ako obyvatelia Hanušoviec, (Uličný, 2001, s. 165), (Varsik, 1977, s. 120 – 121).

Pre nás majú však zásadnejší význam tri iné listiny, a to listina z 2. 6. 1329, kde magister Demeter, ako taverník, odkúpil od Michala, syna Samsona, syna Abraháma, dedinu Biharinec *(Byharynech)*, nachádzajúcu sa na majetku Leškovica *(Lezkowycha)*, ktorá susedí s jeho majetkom Našice.[21] 11. 6. toho istého roku boli stanovené nové hranice majetkov,[22] a o mesiac, 2. 7. 1329, boli obe listiny potvrdené a magister Demeter bol uvedený do majetku.[23]

---

exactionem tributary de villa Kapy ... non audeant extorquere. Juck, 1984, s. 120 – 121, č. 144; Fejér VIII/3, 1832, s. 590 – 592; Wagner, 1780, s. 447 – 449; Uličný, 1990, s. 87; Varsik, 1977, s. 120

[20] *Adiicimus etiam, quod quia ipsa villa Hanusfalva et aliae vilae, circa praedium fluuium adiacentes, praefat m(agistro) Demetrio et Denk, filio m(agistro) Nicolai, fratris eiusdem vterini, communiter iure haerediaterio affirmatur pertinere...* Juck, 1984, s. 120 – 121, č. 144; Fejér VIII/3, 1832, s. 590 – 592; Wagner, 1780, s. 447 – 449

[21] Smičiklas, 1911, s. 462 – 463, č. 377

[22] Smičiklas, 1911, s. 465, č. 379

[23] Smičiklas, 1911, s. 474 - 475, č. 386

Posledný zo synov komesa Alexandra, magister Demeter, zomrel medzi rokmi májom 1326 a augustom 1327, keďže po tomto roku ho už pramene nespomínajú.

Pri magistrovi Demeterovi, musíme náš príspevok ukončiť, kvôli nutnosti dodržať jeho rozsah. Ako uvádzajú neskoršie listiny, magister Demeter mal tri dcéry a to Kóš, Kláru a Katarínu. Jediným pokračovateľom rodu bol teda Magister Denk, syn jeho brata Mikuláša, pretože magister Alexander ani Ladislav pravdepodobne nemali mužských potomkov. Magister Denk sa spomína v mnohých listinách druhej polovice 14. stor. Zdržiaval sa na svojom dedičnom majetku Našice a o tie Šarišské sa veľmi nestaral. Mal syna Alexandra a ten zas syna Žigmunda, ktorým na začiatku 15. stor. táto vetva vymiera. Našickí Abovci, ako vidíme vymreli pomerne skoro, no ich príbuzní, Abovci z Kecerovského Lipovca, resp. Kecerovci, žijú dodnes. Samotný rod Aba bol v samotnom Šariši pomerne hojne rozvetvený. V súčasnosti pripravujeme dizertačnú prácu o všetkých vetvách Šarišských Abovcov.

Zjednodušený rodostrom Našických a Lipoveckých Abovcov

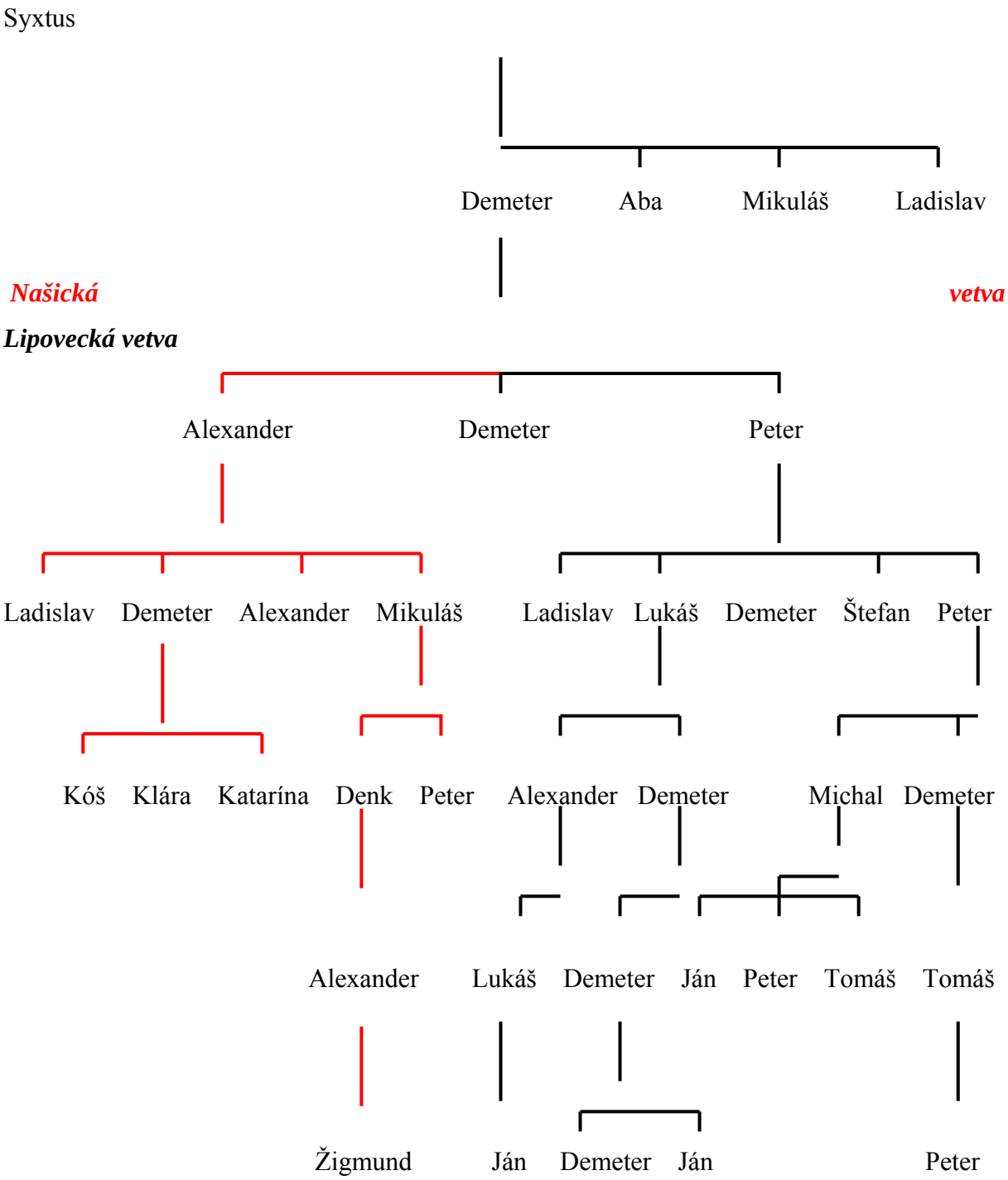

Použitá literatúra:

Fejér, Georgius: Codex diplomaticus Hungariae III/2. Budapešť 1829. 495 s.

Fejér, Georgius: Codex diplomaticus Hungariae IV/1. Budapešť 1829. 480 s.

Fejér, Georgius: Codex diplomaticus Hungariae IV/3. Budapešť 1829. 560 s.

Fejér, Georgius: Codex diplomaticus Hungariae VIII/3. Budapešť 1832. 768 s.

Juck, Ľubomír: Výsady miest a mestečiek na Slovensku I. (1238 – 1350). Bratislava: Veda 1984. 196 s.

Kukuljević, Ivan: Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Saeculi XIII. Záhreb 1896. 461 s.

Marsina, Richard: Codex diplomaticus et epistiolaris slovaciae I. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1971. 472 s.

Marsina, Richard: Codex diplomaticus et epistiolaris slovaciae II. Bratislava: Obzor 1987. 608 s.

Nagy, Imre: Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis I. Budapešť: A Magyar tudományos akadémia 1878. 682 s.

Sedlák, Vincent: Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae I. Bratislava: Veda 1980. 651 s.

Smičiklas, Tadije (ed.): Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae IV, Záhreb: Jugoslavenska akademja znanosti i umjetnosti 1906. 648 s.

Smičiklas, Tadije (ed.): Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae VIII, Záhreb: Jugoslavenska akademja znanosti i umjetnosti 1910. 676 s.

Smičiklas, Tadije (ed.): Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae IX, Záhreb: Jugoslavenska akademja znanosti i umjetnosti 1911. 686 s.

Smičiklas, Tadije (ed.): Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae X, Záhreb: Jugoslavenska akademja znanosti i umjetnosti 1912. 784 s.

Wagner, Carolus: Diplomatiaria comitatus Sarosiensis. Bratislava – Košice: Bibliothecæ universitatis Regiaæ Budensis 1780. 591 s.

Wenzel, Gusztáv: Codex diplomaticus Arpadianus continuatus VII. Pest 1869. 564 s.

Wenzel, Gusztáv: Codex diplomaticus Arpadianus continuatus X. Pest 1873. 418 s.

Fialová, Hilda: Hrady na Slovensku. Bratislava: Obzor 1966. 328 s.

Györffy, György.: Az Árpád – kori Magyarország történety földrajza I. Budapešť: Akadémiai Kiadó 1966. 911 s.

Hatos, Gusztáv: Baranya vármegye föispánjai. In: Századok, 1870, č. 6, s. 371 - 387

Karácsonyi, János.: A Hamis, hibáskeltű és keltezetlen oklevek jegyzéke 1400-ig. Budapešť: A Magyar tudományos akadémia 1903. 158 s.

Pauler, Gyula: A Magyar nemzet története. Az Árpádházi királyok alatt II. Budapešť: A Magyar tudományos akadémia 1893. 799 s.

Pór, Antal.: László erdélyi vajda nemzetsége. In: Turul, 1889, č. 3 (CD ROM)

Sálanci, Michal: Najstaršie dejiny kostola, rezidencie a hradu na panstve Lipovec. In: Uháľ, Matrin (ed.): Teológia a sociálne otázky. Brno: Cesta 2008, s. 109 – 117

Salanci, Michal: Pôvod a počiatky šľachtického rodu Kecer. Humenné – Prešov 2007. Diplomová práca

Salanci, Michal: Kecerovci z Kecerovského Lipovca - pôvod rodu. In: Genealogicko heraldický hlas, 2008, 2. Martin: Slovenská genealogicko – heraldická spoločnosť 2009, s. 3 – 18

Slivka, Michal: Opevnené sídla drobnej stredovekej šľachty v oblasti stredného Šariša. In: Nové Obzory, 1972. Prešov: 1972, s. 113 - 146

Slivka, Michal – Vallašek, Adrián: Hrady a hrádky na východnom Slovensku. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1991. 272 s.

Súpis pamiatok na Slovensku 2. Bratislava: Obzor 1968. 584 s.

Šmilauer, Vladimír: Vodopis starého Slovenska. Praha – Bratislava: Učená společnost Šafaříková v Bratislavě 1932. 607 s.

Uličný, Ferdinand: Vznik a rozvoj mesta do zač. 16. stor. In: Sedlák, Imrich (zost.): Dejiny Prešova I. Prešov: Východoslovenské vydavateľstvo 1965, s. 58 - 107

Uličný, Ferdinand: Dejiny osídlenia Šariša. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1990. 520 s.

Uličný, Ferdinand: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy. Michalovce: Zemplínska spoločnosť 2001. 760 s.

Uličný, Ferdinand: Osídlenie Šariša v 13. – 14. storočí. In: Nové Obzory, 1970. Prešov, s. 15 - 44

Varsik, Branislav: Osídlenie Košickej Kotliny I. Bratislava: SAV 1964. 476 s.

Varsik, Branislav: Osídlenie Košickej Kotliny III. Bratislava: SAV 1977. 584

Wertner, Mór: Magyar Nemzetségek. I. Temesvár 1891

Wertner, Mór: Újabb nemzetségi kutatások VIII. In: Turul, 1908, č. 3 (CD ROM)